

<https://doi.org/10.15407/fd2024.01.110>

Володимир КУЗНЕЦОВ, доктор філософських наук, професор, головний науковий співробітник, відділ логіки та методології науки, Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, 01001, Київ, Трьохсвятительська, 4; професор, кафедра фізико-математичних дисциплін, Національний університет «Києво-Могилянська академія», 04655, Київ, Григорія Сковороди, 2
vladkuz8@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-8193-8548>

НАЧЕРК ПРО КОЛЕГУ

Начерк містить спогади автора про деякі аспекти багаторічного спілкування з видатним українським філософом, поетом та одним із лідерів дисидентського руху тоталітарної радянської доби Василем Лісовим (1937—2012). Підкреслюється його активна морально-патріотична позиція, розкривається його розуміння завдань творчого розвитку української філософії, звертається увага на суспільне значення виданих за його участю антологій західної інтелектуальної думки з питань лібералізму, консерватизму та націоналізму. Пропонуються деякі дії з увіковічення його творчих доробків.

Ключові слова: Василь Лісовий, філософ, поет, дисидент, християнин, подвійне задання української філософії.

На мою думку, Василь Лісовий (Лісовий, s.a.; Лісовий, 2002: с. 334; Овсієнко, 2016; Єрмоленко, 2016; Попович, 2012; Руденко, 2023) належить до тих українських філософів, науковий, просвітницький, моральний і духовний вплив яких буде тільки зростати з часом. І ось чому.

Винятково скромна, толерантна і гідна особистість. Людина не пози, а думки та дії. Він мав загострене почуття особистої відповідальності й саме тому,

Цитування: Кузнецов, В. (2024). Начерк про колегу. *Філософська думка*, 1, 110—113. <https://doi.org/10.15407/fd2024.01.110>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2024. Стаття опублікована за умовами відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

без жодної самореклами та хизування, служив українському народу. Він робив подвижницькі зусилля з освіти та просвіти тих, хто не завжди усвідомлював глибину тієї прірви, що відділяє українську соціальну та гуманітарну науку від світової. На жаль, його розуміння сутності наукової творчості, надважливості постаті науковця і відповідно його величезної відповідальності перед людством як незалежного служителя Істини ще не стали духом українського університету, який наразі є чи не єдиним середовищем виховання вітчизняної гуманітарної, культурної та політичної еліти.

Василь Семенович бачив призначення філософії не в барвистому плетиві слів, не в словесному ускладненні й без того складних життєво важливих реалій, а в їх концептуальному аналізі та проясненні. Він володів рідкісним даром простими словами виражати суть глибоких, вічних і zarazом завжди актуальних філософських проблем. Його виступи на Вченій раді завжди були діловими, продуманими й оригінальними, без жодних прикрас і тривіальностей. Абсолютна тиша під час його виступів свідчила не лише про його науковий і моральний авторитет, а й про щире бажання слухачів долучитися до лабораторії його мислення. У лекціях перед студентами він послідовно показував, що філософія — це не якесь позамежове розумування, такі собі вправи самозакоханого мозку, а систематичний і аргументований аналіз життєвих реалій, від розуміння яких залежить надто багато, щоб цим можна було знехтувати.

Склалося так, що наші бесіди в інституті й епізодичні зустрічі за його стінами стосувалися насамперед філософії та логіки науки. Прикро, але відомі обставини його життя не дали йому можливості повною мірою реалізувати свої творчі здібності саме в цьому напрямку, прихильність до якого він виявив від самого початку своєї наукової діяльності. Однак професійні знання в цій царині та набуту в процесі постійної й упертої самоосвіти культуру мислення він використав у тій сфері, без якої, на його думку, в Україні неможлива ніяка сучасна гуманітарна та соціальна наука. Це філософія політики, історія української філософії, численні непрості питання культури, релігії, масової ментальності тощо (Лісовий, 1997; Лісовий, 2007; Лісовий, 2014; Лісовий, 2016; Лісовий, 2019). Болючим залишається в країні національне питання, над яким постійно і напружено міркував філософ, залишивши нам збірку статей та інтерв'ю «У багатоголосі політичних дискусій», яку варто було б усім прочитати. Неоціненне і недооцінене значення має багаторічна праця В. Лісового над антологіями світової політичної думки: «Націоналізм», «Консерватизм», «Лібералізм» (Лібералізм, 2009; Консерватизм, 2008; Націоналізм, 2006). З моря світової літератури він у співпраці зі своїм колегою О. Проценком відібрав ті найголовніші праці, без засвоєння і творчого осмислення яких український шлях до Європи та самостійний розвиток науки можливі лише на рівні «високоповажних» розмов без жодного змістового наповнення. На мій погляд, нашим політичним діячам, політологам і політтехнологам конче необхідно складати публічні іспити задля підтвердження знань, отриманих ними від прочитання згаданих антологій.

Цікавими були його міркування про шляхи розвитку вітчизняної філософії. Її двоєдине завдання полягає не тільки в трансляції ідей і концепцій світової філософії. Це лише передумова розвитку справжньої творчої думки. Осмислення унікального історичного шляху України має породити оригінальні філософські концепції, їх апробацію та визнання світовим філософським співтовариством. Постійним лейтмотивом у наших бесідах була думка, що українські філософи мають бути не просто споглядальниками світового філософського процесу, а й активними його учасниками; не копіювальниками старих ідей, а творцями нових.

Не можу сказати, що за його життя уявляв усі грані його обдарування так само, як і не все знав про його напружене політичне життя після повернення до Інституту філософії, не менш активне і творче, ніж його наукова і викладацька діяльність. Лише після його кончини дізнався про те, що він писав ліричні вірші (Лісовий, 2014; 2016) і був глибоко відданим етичній компоненті християнства. Хоча я й атеїст, але тут удамся до характеристики, яку ніколи не застосовую, тим паче до своїх колег (живих чи покійних). Василь Семенович видається мені святим. Це слово для мене не є перебільшенням, бо розумію Лісового як людину, яка свідомо та вільно прийняла моральний виклик і всім своїм життям довела вірність своїм етичним принципам, щокроку відстоюючи цінності Істини, Добра і Справедливості, про які так часто міркують філософи, проте так мало роблять для їх реального захисту і втілення.

На часі ретельна та кропітка праця з його чудом збереженим науковим архівом та на цій підставі підготовка, упорядкування наукове й літературне редагування та видання під егідою Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України збірки філософських праць, які не втратили своєї актуальності незалежно від року їх створення.

Враховуючи сказане, було б доцільно заснувати академічну премію імені Василя Лісового. Її мали б присуджувати тим українським філософам, які, поперше, отримали інноваційні результати пізнавальної діяльності з концептуального осмислення унікальної історії та сьогодення України, та, по-друге, морально-політичні чесноти яких відповідають тим цінностям, які втілював у своє життя Василь Семенович.

ДЖЕРЕЛА

Лісовий, В. (s.a.). Автобіографія. В: *Віртуальний музей: Дисидентський рух в Україні*.

Взято з: <https://museum.khpg.org/1470907318>

Лісовий, В. (2002). *Філософський енциклопедичний словник*. Київ: Абрис.

Овсієнко, В. (2016). Лісовий Василь Семенович. *Енциклопедія Сучасної України*.

Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. Взято з: <https://esu.com.ua/article-55675>

Єрмоленко, А. (2016). Філософія Василя Лісового у контексті сучасних філософських досліджень. *Філософська думка*, 6, 87—198.

Попович, М. (2012). Спорозніле місце філософа. *Критика*, 11—12, 46. Взято з: <https://krytyka.com/ua/articles/sporozhnile-mistse-filosofa>

- Руденко, В. (2023). Василь Лісовий: Брежнєв, Щербицький та правда про Совети. Взято з: <https://uain.press/blogs/vasyl-lisovuj-rozkazav-brezhnyevu-pravdu-prg-sovuyety-1171589>
- Лісовий, В. (1997). *Культура — ідеологія — політика*. Київ: Видавництво імені Олени Теліги.
- Лісовий, В. (2007). *У багатоголоссі політичних дискусій. Статті та інтерв'ю*. Всеукраїнське товариство політичних в'язнів і репресованих. Київ: Видавничий Дім «Києво-Могилянська академія».
- Лісовий, В. (2014). *Спогади. Поезії*. Київ: Смолоскип.
- Лісовий, В. (2016). *Під знаком Омеги. Поезії, есеї*. Київ: Смолоскип.
- Лісовий, В. (2019). *Україна: повернення часу. Політико-філософські роздуми* (зб. ст.). Київ: Дух і літера.
- Лібералізм. (2009). В: *Ліберальна традиція політичного мислення від Джона Локка до Джона Роулза. Антологія*. Наукове товариство ім. В'ячеслава Липинського. 2-ге вид., перероб. Київ: Простір; Київ: Смолоскип.
- Консерватизм. (2008). В: *Консервативна традиція політичного мислення від Едмунда Берка до Маргарет Тетчер. Антологія*. Наукове товариство ім. В'ячеслава Липинського. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: Смолоскип; Київ: Простір.
- Націоналізм. (2006). В: *Теорії нації та націоналізму від Йогана Фіхте до Ернеста Гелнера. Антологія*. Наукове товариство ім. В'ячеслава Липинського. 2-ге. вид., перероб. і доп. Київ: Смолоскип.

Одержано 03.01.2024

Volodymyr KUZNETSOV, Doctor of Philosophy, Professor,
Chief Researcher, Department of Logic and Methodology of Science,
H.S. Skovoroda Institute of Philosophy, National Academy of Sciences of Ukraine,
4, Triokhsviatytska, Kyiv, 01001;
Professor, Department of Physical and Mathematical Disciplines,
National University of "Kyiv-Mohyla Academy",
2, Hryhoriia Skovorody St., Kyiv, 04655
vladkuz8@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-8193-8548>

A SHORT ESSAY ABOUT MY COLLEAGUE

The sketch contains the author's memories of some aspects of many years of communication with the outstanding Ukrainian philosopher, poet and one of the leaders of the dissident movement of the totalitarian Soviet period, Vasil' Lisovyi (1937—2012). His active, principled moral and patriotic position is highlighted, his understanding of the tasks of creative development of Ukrainian philosophy is revealed, and attention is drawn to the social significance of the anthologies of Western intellectual thought published with his participation on issues of liberalism, conservatism and nationalism. Some actions are proposed to perpetuate his creative achievements.

Keywords: *Vasyl' Lisovyi, philosopher, poet, dissident, Christian, double task of Ukrainian philosophy.*